

K. NOREL

Een Duitse, een half-Franse en een Nederlandse stad in België

De eerste stad, die wij in België ooit bezochten, was Eupen. Ze ligt in de provincie Luik, dicht bij Vieille Montagne, Verviers en Moresnet, dus in de Franse hoek van België, en toen we er uit de auto stapten om in een restaurant een kopje koffie te gaan drinken, hanteerden we het beetje Frans, dat we van school onthouden hebben: „Cinq tasses de café au lait, s'il vous plait." „Au lait" voegden we erbij, omdat we van vrienden wisten, dat je in België altijd zwarte koffie krijgt, wanneer je niet uitdrukkelijk zegt: met melk.

De kellner bracht „café filtre", d.w.z. dat we elk een glas kregen met een nikkelen filtertje er boven op, waaruit de koffie langzaam in het glas vloeide. De kellner praatte Frans, nadat wij in het Frans begonnen waren en wij hebben ons kranke best gedaan ook Frans te spreken. Maar toen we na het zitje in het restaurant een wandeling door Eupen maakten, werden we verrast.

„Damen- und Herrenkleidung" stond op een klerenmagazijn. „Wurst und Fleisch" werd aangeprezen in een slagerij. In een boekwinkel stonden alleen Duitse en geen Franse of Nederlandse boeken en tijdschriften uitgestald. Toen we de weg moesten vragen, deden we dat in het Duits (dat ons gemakkelijker afgaat dan Frans). Een vrouwtje antwoordde in zulk een rap en natuurlijk Duits, dat je duidelijk kon horen dat het haar dagelijkse spreektaal was. En ter bevestiging, dat Eupen een Duitse stad in België is, vonden we op een muur een oproep aangeplakt voor aangifte van leerlingen voor het Athenaeum (zo noemt men in België de H.B.S.), die tweetalig was gesteld, éérst Duits en daarna Frans. Ook officieel wordt dus het Duits in Eupen als eerste taal erkend. En we vonden nog iets dat ons verraste: een mooie, oude Protestantse kerk met hoge toren, en naast de ingang van die kerk in een vitrine bijbels uitgestald. In het Roomse België is dat uiterst zeldzaam. Het was de Evangelische Kirche van Eupen.

Dat Eupen Duits geweest was wisten we natuurlijk wel. In 1919, na de eerste wereld-

oorlog, is deze stad door België geannexeerd. Het frappeerde echter hoe volslagen Duits de stad in dertig jaar gebleven is. Met Elten, dat wij annexeerden na de tweede wereldoorlog, zal het vast niet anders gaan.

Natuurlijk is het Duits strikt beperkt tot de smalle strook, die België in 1919 geannexeerd heeft. Behalve in Eupen is het aan de rechterzijde van de Maas alles Frans wat de klok slaat.

De steden in het Luikse en de Ardennen hebben — anders dan het landschap — geen grote schoonheid. Alleen Dinant is oud en schilderachtig. Spa is weelderig, maar ook wel wat protserig en veel kleiner dan je op grond van de bekendheid van de stad verwachten zou. Verviers bijvoorbeeld is veel groter en ook veel triester. Verviers is een goed voorbeeld van een Waalse stad. Veel fabrieken zijn er en veel sombere woningen en de voorsteden zijn aan het centrum vastgegroeid, zodat het geheel een grote uitgestrektheid wordt. Zoals Verviers zijn Visé, Hoey, Herstal en Luik, ofschoon Luik — de grootste en voornaamste stad van het Walenland — natuurlijk ook andere wijken heeft dan van fabrieken en arbeiderswoningen, en ofschoon alle Waalse steden niet zó somber zijn als Seraing, waarvan we in een vorig nummer vertelden dat we op een lange rit slechts tussen beroekte fabrieksmuren en hoge sintelbergen reden.

De Kempen vormen een opmerkelijke tegenstelling met de Ardennen. Die tegenstelling komt het eerst uit in de taal. Toen we van Maastricht over Hasselt en Leuven naar Brussel reden en vandaar over Mechelen en Lier naar Breda, konden we (behalve in Brussel) met Nederlands terecht. En ja, een station is wel een statie, een stuw in een rivier een tegenhouding, en de koffie is er straf inplaats van sterk, maar' ons kent ons. Een Amsterdammer staat veel vreemder tegenover het Fries dan tegenover het Vlaams. De tweede tegenstelling vormt het landschap. Zo rijk als de Ardennen aan natuurschoon zijn, zo arm zijn de Kempen.

Onder het rijden hebben we ons afgevraagd, waarom we het land zo eentonig vonden. Waren we verwend door de Ardennen? Want in Nederland zijn toch ook vlakke landbouwstreken als de Kempen. Toen we de volgende dag door ons prachtig wijde en frisse polderland reden, ontdekten we aanstonds waarom de Kempen zo saai zijn. Er is geen water. Het water — een vaart met riet, zon blinkend in de plassen — maakt ons vlakke land zo mooi. De derde tegenstelling vormen de steden. Die zijn in het gebied der Kempen schoon.

BRUSSEL

Bij Brussel zullen we niet lang stil staan. De Belgische hoofdstad is te vaak beschreven en bij veel Nederlanders veel te goed bekend; ze ligt trouwens aan de rand van het gebied, waarover wij het hebben. We willen alleen wijzen op twee monumenten, die op merkwaardige wijze laten zien hoe Brussel beïnvloed is door de Franse en door de Nederlandse cultuur, en ook in welke perioden de* onderscheiden culturen domineerden.

Het Franse monument is het Paleis van Justitie. Het is groot en groots; het is in Nederlandse ogen ook pompeus. Door zijn enorme grootte (26000 vierkante meter met 272 grote en kleine zalen) en door zijn ligging op een hoge heuvel, beheerst deze het stadsbeeld van Brussel. Het is gebouwd in de 19de eeuw, toen de Franse invloed in België zeer sterk was.

Het Nederlandse monument van Brussel is de Grote Markt. Die domineert niet zo in het stadsbeeld als het Paleis van Justitie. Wij hebben vele keren moeten vragen naar de weg eer we er waren. Door smalle straten komt men op de Markt. Maar is men er eenmaal dan staat een Nederlander vol verrassing stil. Dat is Nederlands, al dient er aanstonds bijgevoegd: Zuid-Nederlands. Want voor Noord-Nederland is de Grote Markt te weelderig, te rijk. Men kan een lijn trekken van het Noorden naar het Zuiden. In Friesland is de bouwstijl het soberst en 't simpelst; in Amsterdam is ze al vrolijker en zwieriger geworden; Middelburg nadert in gratie en praal de Vlaamse steden; in Brussel op de Grote Markt is de Nederlandse bouwkunst het luisterrijkst ontplooid, maar ook reeds vroeg volbloed en overrijp geworden, gereed om in de Franse op te gaan.

De Grote Markt is overschoon. Het stadhuis is de parel van de markt, gebouwd door Jan van Ruysbroeck in 1402—1454 (Brabant was rijk en machtig, toen Holland nog slechts een land

van boeren en vissers was). Het Broodhuis (hiervoor werden de graven van Egmond en Hoorne onthoofd) is van dezelfde stijl. En de veertig gildehuizen, met hun rijk versierde gevels, sluiten het plein aan alle kanten af en maken er een monumentale eenheid van.

Aan de Grote Markt is te zien, hoe Nederlands Brussel in de 15de tot de 17de eeuw geweest is.

Als eens het ideaal van Willem van Oranje in vervulling was gegaan en Brussel de hoofdstad was geworden, niet van de zeven, maar van de zeventien verenigde provinciën! Het zou een schone hoofdstad zijn geweest.

Wiens schuld is het, dat Oranje's ideaal verijdeld is? De schuld van Petrus Datheen, die té zeer heeft geijverd; van Parma, die het Zuiden tot gehoorzaamheid aan Spanje's koning heeft gebracht; van Balthasar Gerards, die de Prins vermoordde? God leidde Noord en Zuid langs eigen wegen, en 1830 heeft bewezen, dat hetgeen eeuwen gescheiden is geweest, wat ook godsdienstig en kerkelijk een zeer verschillende ontwikkeling heeft doorgemaakt, niet zo gemakkelijk meer nauw verenigd wordt. Maar wie weet waar Benelux nog eens toe leidt!

LIER

Met de Grote Markt in Brussel is niets te vergelijken. Toen wij naar het Noorden reden, dachten wij, dat we het mooiste van die dag hadden gehad. Behalve in Brussel waren we ook in Leuven geweest, waar de universiteit, in de eerste wereldoorlog zwaar verwoest, in volle luister weer herrezen is. Slechts Gent en Brugge zouden ons nog kunnen imponeren. We reden recht toe, recht aan naar Nederland. En toen belandden we in Lier!

We konden op de Grote Markt niet verder. Neen, hier voorbij te stuiven was onmogelijk. Het was een kleine Grote Markt bij Brussel vergeleken. De huizen waren niet zo hoog en rijk, en het stadhuis was niet zo weelderig. En toch heeft Lier ons meer gepakt dan Brussel. Het was hier alles zo besloten en intiem, zo zuiver en zo goed, niet enkel op de Grote Markt, maar in het hele stadje.

We hebben eerst gezeten op het terrasje vóór de Valk, een van de renaissance huizen op de markt, met een kop thee, maar behalve met onze mond, dronken we Lier met onze ogen. En daarna hebben we gewandeld door de smalle straatjes achter het stadhuis en langs de hoofdkerk — en het was net of de tijd twee eeuwen stil gestaan had. Een auto is in Lier een exotisch dier. Met mijn vrouw ben ik een garen- en bandwinkeltje binnengestapt. Ik heb

er een flauwe herinnering aan dat, toen ik nog heel klein was, ik met mijn moeder in het Friese stadje, waar we woonden, ook eens in zo'n winkeltje ben geweest; het rook er naar buskin en ribbelfluweel. Dat deed het in dat Lierse winkeltje ook. Er was een oud vrouwtje, klein en krom, maar pienter. Ze mat het goed af op haar arm inplaats van met een ellestok. Ze prees haar waar zeer vurig aan in een leutig Vlaams, en ze streek de frankjes op en borg ze weg. Toen moesten we in haar kamer komen. Pront en rein was het daar. Het opvallendst was de vloer van zwarte en witte tegels. Wij vroegen of zo'n stenen vloer niet koud was in de winter? „Maar meneerke, de oven brandt in de winterdag!" En ze wees op de kachel met veel koper en veel nikkel. V/ij zeiden dat wij thuis tapijten hadden. Dan waren meneerke en madammeke zéér rijk! We zeiden dat in Holland de arbeiders een vloerkleed in de kamer hadden. Toen sloeg ze de handen in elkaar. Hoe steenrijk was dan Holland wel!

Na de ontmoeting met de Lierse straatjes en het Lierse vrouwtje, zijn wij weer op de Grote Markt beland. En bij de Valk bestelden we koffie na de thee. We konden niet weggkomen uit Lier. Het was er allemaal zo kneuterig en grappig. Tot zelfs de wegwijzers toe. Er stond er een midden op de Grote Markt. Geen wegwijzer met letters en met cijfers. Een Lierse wegwijzer was het, met poppetjes, klein, dik en krom. Op de ene arm stapte een rij meiskes: die weg gingen naar de kostschool. Op de andere arm een rij begijntjes met neepjesmutsen op en lange rokken aan: zo kwam men bij het begijnhof. En toen schoot het ons te binnen wiens stad Lier is: de stad van Felix Timmermans, de schepper van Pallieter. Nu was het geen geheim meer, waar Pallieter zijn dartelheid, zijn zorgeloze vrolijkheid en ook zijn naïeve vroomheid vandaan gehaald heeft. Uit Lier! Daar hangt het geluk als een druiventros en groeit de vreugde tussen de straatstenen; daar wordt elkeen een dagenmelker!